

OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI MARKIROVKALASH TALABLARI VA ULARNING ISTE'MOLCHI HUQUQLARINI HIMOYA QILISHDAGI AHAMIYATI

Yusupova D.A.

Toshkent kimyo-texnologiya instituti,
"Oziq-ovqat xavfsizligi va standartlari" kafedrası Tayanch doktoranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23196248>

Annotatsiya. Tezisdá oziq-ovqat mahsulotlarini markirovkalash talablari va ularning iste'molchi huquqlarini himoya qilishdagi o'rni tahlil qilingan. Yorliqda bo'lishi shart bo'lgan ma'lumotlar va ularning iste'molchi uchun ahamiyati ko'rsatilgan. Amaliyotda uchraydigan kamchiliklar aniqlanib, markirovka sifatini oshirish bo'yicha takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: markirovka, yorliq, iste'molchi huquqlari, allergenlar, yaroqlilik muddati, oziq-ovqat xavfsizligi.

Аннотация. В тезисе проанализированы требования к маркировке пищевой продукции и их роль в защите прав потребителей. Показаны обязательные сведения, которые должны быть указаны на этикетке, и их значение для потребителя. Выявлены недостатки, встречающиеся на практике, и даны предложения по повышению качества маркировки.

Ключевые слова: маркировка, этикетка, права потребителей, аллергены, срок годности, безопасность пищевой продукции.

Abstract. The thesis analyses food labelling requirements and their role in protecting consumer rights. The mandatory information that must appear on the label and its importance for the consumer are shown. Common shortcomings found in practice are identified and proposals for improving labelling quality are given.

Keywords: labelling, label, consumer rights, allergens, shelf life, food safety.

Kirish

Iste'molchi do'konda mahsulot tanlayotganda uning sifatini o'zi tekshira olmaydi. Mahsulot haqidagi barcha ma'lumotni u faqat qadoqdagi yorliqdan oladi: mahsulot nimadan tayyorlangan, qachongacha yaroqli, qanday saqlash kerak va kim ishlab chiqargan. Demak, markirovka ishlab chiqaruvchi va iste'molchi o'rtasidagi asosiy axborot vositasidir.

O'zbekiston Respublikasining «Iste'molchilarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida»gi Qonuni iste'molchiga tovar haqida to'liq va to'g'ri ma'lumot olish huquqini beradi. «Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligi to'g'risida»gi Qonun esa mahsulot markirovkasiga talablar qo'yadi.

Xalqaro miqyosda bu talablar Codex Alimentariusning CXS 1-1985 «Qadoqlangan oziq-ovqat mahsulotlarini markirovkalash bo'yicha umumiy standarti»da belgilangan.

Tadqiqot maqsadi — oziq-ovqat mahsulotlari markirovkasiga qo'yiladigan talablarni va ularning iste'molchi huquqlarini himoya qilishdagi ahamiyatini yoritish.

Tadqiqot vazifalari:

- 1) Markirovkada bo'lishi shart bo'lgan ma'lumotlarni aniqlash.
- 2) Amaliyotda uchraydigan markirovka kamchiliklarini tahlil qilish.
- 3) Markirovka sifatini oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

Asosiy qism

1. Markirovka nima va u nima uchun kerak. Markirovka — bu mahsulot yoki uning qadog'iga tushirilgan matn, belgi va rasmlar majmui. Uning asosiy vazifasi — iste'molchiga mahsulot haqida to'g'ri ma'lumot berish. To'g'ri markirovka iste'molchiga ong'li tanlov qilish, sog'lig'ini himoya qilish va kerak bo'lsa, ishlab chiqaruvchiga da'vo bildirish imkonini beradi.

2. Yorliqdagi majburiy ma'lumotlar. Codex Alimentarius va milliy talablarga ko'ra qadoqlangan oziq-ovqat mahsuloti yorlig'ida 1-jadvaldagi ma'lumotlar bo'lishi kerak. Bundan tashqari, ma'lumotlar davlat tilida, aniq va oson o'qiladigan qilib yozilishi lozim.

1-jadval. Yorliqdagi majburiy ma'lumotlar va ularning ahamiyati

Yorliqdagi ma'lumot	Nimani bildiradi	Iste'molchiga foydasi
Mahsulot nomi	Mahsulot aslida nima ekanligi	Adashmasdan kerakli mahsulotni tanlash
Tarkibi va allergenlar	Mahsulot nimalardan tayyorlangani	Allergiya va istalmagan moddalardan saqlanish
Sof miqdori	Qadoqdagi mahsulot massasi yoki hajmi	Narxni boshqa mahsulotlar bilan solishtirish
Ishlab chiqaruvchi	Kim va qayerda ishlab chiqargani	Muammo bo'lsa, kimga murojaat qilishni bilish
Sana va partiya raqami	Qachon tayyorlangani va qachongacha yaroqli ekani	Muddati o'tgan mahsulotdan saqlanish
Saqlash sharoiti	Qanday haroratda va qancha muddat saqlash mumkinligi	Mahsulotni uyda buzilmasdan saqlash
Ozuqaviy qiymati	Energiya, oqsil, yog' va uglevodlar miqdori	To'g'ri ovqatlanishni rejalashtirish

3. Iste'molchi sog'lig'i uchun eng muhim ma'lumotlar. Yorliqdagi barcha ma'lumotlar muhim, lekin ikkitasi inson sog'lig'iga bevosita ta'sir qiladi. Birinchisi — allergenlar. Sut, tuxum, yeryong'oq, baliq, soya, bug'doy kabi mahsulotlar ayrim odamlarda og'ir allergiya chaqiradi. Shuning uchun ular tarkibda albatta ko'rsatilishi va iloji boricha boshqa ingridiyentlardan ajratib yozilishi kerak. Ikkinchisi — yaroqlilik muddati. Tez buziladigan mahsulotlarda «...gacha iste'mol qilinsin» sanasi qo'yiladi va bu sanadan keyin mahsulotni iste'mol qilish xavfli bo'lishi mumkin. Uzoq saqlanadigan mahsulotlarda esa «...gacha yaxshi» sanasi qo'yiladi: bu sana mahsulotning eng yaxshi sifatini bildiradi.

4. Amaliyotda uchraydigan kamchiliklar. Amaliyotda markirovkada quyidagi kamchiliklar ko'p uchraydi: yozuv juda mayda yoki fon bilan bir xil rangda bo'lib, uni o'qib bo'lmaydi; tarkibdagi oziq-ovqat qo'shimchalari va allergenlar to'liq ko'rsatilmaydi; «tabiiy», «100 % meva» kabi iboralar haqiqiy tarkibga mos kelmaydi; import mahsulotlarida davlat tilidagi ma'lumot yo'q yoki to'liq emas; sana va partiya raqami noaniq bosilgan yoki o'chib ketgan bo'ladi.

5. Raqamli markirovka. Bugungi kunda an'anaviy yorliq raqamli vositalar bilan to'ldirilmoqda.

O'zbekistonda «Asl belgisi» milliy raqamli markirovka tizimi joriy etilgan: qadoqqa maxsus kod tushiriladi va iste'molchi uni telefon orqali skanerlab, mahsulot haqiqiy ekanligini tekshirishi mumkin. Bu qalbaki mahsulotlarga qarshi kurashda muhim vosita hisoblanadi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, markirovka iste'molchi uchun mahsulot haqidagi asosiy va ko'pincha yagona ma'lumot manbaidir. To'g'ri markirovka iste'molchining huquqlarini himoya qiladi, allergiyasi bor odamlar sog'lig'ini saqlaydi va xavfli mahsulotni bozordan tez qaytarib olish imkonini beradi. Amaliyotda esa yorliqlarda hali ham kamchiliklar uchramoqda.

Shu asosda quyidagilar taklif etiladi:

1. Ishlab chiqaruvchi korxonalarda yorliqni bozorga chiqarishdan oldin nazorat varag'i asosida tekshirishni joriy etish.
2. Milliy talablarda allergenlarni ajratib yozish va yozuvning eng kichik shrift o'lchamini aniq belgilash.
3. «...gacha iste'mol qilinsin» va «...gacha yaxshi» sanalarining farqi haqida iste'molchilarga tushuntirish ishlarini olib borish.
4. Raqamli markirovka qo'llaniladigan mahsulotlar turini bosqichma-bosqich kengaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining «Iste'molchilarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida»gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasining «Oziq-ovqat mahsulotining sifati va xavfsizligi to'g'risida»gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining «Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida»gi Qonuni.
4. CXS 1-1985. General Standard for the Labelling of Prepackaged Foods. — Rome: FAO/WHO Codex Alimentarius Commission.
5. Regulation (EU) No 1169/2011 on the provision of food information to consumers. — Official Journal of the EU, 2011.
6. FAO, WHO. Codex Alimentarius: Food Labelling. 5th ed. — Rome, 2007.